

Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України; за заг. ред. М.М.Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2013. – Вип. 15. – С. 207-214.

Консолідувальний потенціал громадської думки: структурна, динамічна та функціональна складові

О.В.Петрунко

Анотація. У статті розглянуто громадську думку як феномен масової свідомості, соціальний інститут і важливий чинник розвитку суспільства, який містить потужний консолідувальний потенціал із мобілізації, внормування та спрямування соціальної поведінки великих груп людей у просоціальне русло. Проаналізовано структурно-змістову, динамічну й функціональну складові консолідувального потенціалу громадської думки. Означено шляхи активації консолідувального потенціалу громадської думки.

Ключові слова: громадська думка, консолідована громадська думка, структурно-змістова складова громадської думки, динаміка громадської думки, функції громадської думки, консолідувальний потенціал громадської думки.

Аннотация. В статье рассмотрено общественное мнение как феномен массового сознания, социальный институт и важный фактор развития общества, который имеет мощный консолидационный потенциал, обеспечивающий мобилизацию, нормирование и направление поведения больших групп людей в просоциальное русло. Проанализированы структурно-содержательная, динамичная и функциональная составляющие консолидационного потенциала общественного мнения. Обозначены пути активизации консолидирующего потенциала общественного мнения.

Ключевые слова: общественное мнение, консолидированное общественное мнение, структурно-содержательная составляющая общественного мнения, динамика общественного мнения, функции общественного мнения, консолидационный потенциал общественного мнения.

Abstract. Public Opinion is considered as a mass awareness phenomenon, social institution, and important factor of social development, which contains a powerful consolidation potential for mobilization, normalizing and directing of social behavior of large groups in pro-social stream. The structural-content, dynamic and functional components of Consolidation Potential of Public Opinion were analyzed. The opportunities of Public Opinion Consolidation in the transitional societies were demonstrated.

Key words: Public Opinion, Consolidated Public Opinion, Structural-content Component of Public Opinion, Dynamics of Public Opinion, Functions of Public Opinion, Consolidation Potential of Public Opinion.

Постановка проблеми та її актуальність. В усі часи громадська думка відігравала велику або й доленосну роль у житті окремих особистостей, соціальних спільностей, держав, суспільств, соціумів. Саме тому спроби формувати її, апелювати до неї і т. ін. є цілком природними. А ігнорування громадської думки чи зневага до неї ніколи не слугували чинником стабілізації та суспільної злагоди. Це вірно як для стабільних, так і для перехідних суспільств. Так парадоксальною проблемою стабільного демократичного суспільства, яке має розвинуті інститути громадської думки й досконалі інструменти управління нею, є необхідність повсякчас доводити свою конкурентоспроможність, гідно нести «прапор демократії», відповідати суспільним очікуванням, і саме тому вони мусять витратити чимало найрізноманітніших ресурсів на зондування громадської думки, її оптимізацію та спрямування її у просуспільне русло. Натомість одним із парадоксів перехідного суспільства, яке функціонує й розвивається в умовах становлення демократії, є те, що, з одного боку, значення громадської думки для успішного суспільного розвитку є надзвичайно великою, а з другого – умови й інструменти для формування і зміцнення останньої є не надто сприятливими. І одним з ключових завдань розвитку цього суспільства в умовах необхідних і часом радикальних змін є його консолідація – у думках, почуттях, ставленні населення до наразі природних і неунікних труднощів, суперечностей і змін.

Тож **мета статті** – проаналізувати консолідувальний потенціал громадської думки та означити можливості його зміцнення й активації в умовах стабільних і нестабільних, перехідних суспільств.

Дослідження проблеми. Феномен громадської думки (Public Opinion) має давню історію становлення і вивчення. Саме тому нині існує надзвичайно велика кількість визначень цього феномену, кожне з яких наголошує на тому чи тому його аспекті, однак жодне з цих визначень не вичерпує всю його

різноманітність і складність. І не випадково чимало зарубіжних і вітчизняних дослідників (Г.Чілдс, Ю.Хабермас, Д.П.Гавра, В.С.Коробейников, Б.А.Грушин та ін.) вважають, що в сучасній соціології навряд чи є інше поняття, зміст якого такий неясний і викликає стільки суперечок. У своїй концепції масової свідомості Б.А.Грушин компромісно визначав громадську думку як плюралістичне утворення масової свідомості, що репрезентує явне чи приховане ставлення різних груп людей до суспільних інститутів, подій і фактів соціальної дійсності і, на його думку, з одного боку, вбирає в себе всі існуючі форми свідомості, а з другого – входить до кожної з них як спосіб їх існування [2; 3; 4; 8].

За даними докладного аналізу, здійсненого П.Д.Фроловим, громадську думку визначають як: сукупність індивідуальних думок; способи поведінки людей, включених у соціальну комунікацію; колективну оцінку актуальних подій і явищ суспільного життя; ставлення, що може бути прихованим і явним, суперечливим і консолідованим; систему суджень; результат опитувань населення, цільових груп з певних актуальних питань; однакові погляди (згоду) з питань, що мають важливе емоційне або ціннісне значення; поширені настанови із спірних питань; результат спілкування, інтенсивного обміну поглядами; форму, стан або прояв масової чи суспільної свідомості, синтез буденної і теоретичної свідомості; форму колективної суспільно-пізнавальної діяльності; спільну зацікавлено-ціннісну оцінку й похідну з неї практичну діяльність соціальних суб'єктів і результати цієї діяльності; форму або спосіб переживання і пізнання світу; спонукальне джерело соціальної дії; засіб інтеграції індивідів в єдину соціальну спільноту; машину ідеологічної війни; спосіб впливу на інформаційні потоки соціального середовища; спосіб взаємозв'язку громадськості і владних структур; атрибут громадянського суспільства; невідповідальну (дорадчу) форму влади; компонент соціальної ситуації, середовище реалізації політики; як особливий соціальний інститут; можливий інститут соціалізації; інструмент адаптації специфічний соціальний феномен, соціальне явище тощо [1; 7].

Узагальнення наведеної у фаховій літературі множини визначень дає підстави говорити про громадську думку щонайменше як про:

1) системний ментальний феномен, що вміщує ознаки індивідуальної і масової свідомості, містить об'єктивну і суб'єктивну, а також раціональну, емоційну, вольову та поведінкову складові;

2) спільний простір індивідуальних і колективних змістів (контент), форму цих змістів та контекст їх існування;

3) спільний простір емоцій, почуттів, оцінок, ставлень;

4) соціальний процес і його динамічні характеристики;

5) інструмент (чинник, агент, інститут) формування певних ментальних феноменів, зв'язку, соціально-психологічного впливу, боротьби за повернення прибічників, маніпуляцій, промивання мозків, впливу на свідомість індивідуальний і колективних соціальних суб'єктів тощо).

Починаючи з 90-х років ХХ ст., із масовою інформатизацією суспільства громадська думка тлумачаться як важливий соціально-політичний інститут, що визначає, якими мають бути суб'єкти громадської думки і суб'єкти влади, щоб відносини між ними (з урахуванням специфіки відповідного суспільства, його соціального устрою та ін.) були легітимними, інституційними, впорядкованими і по можливості стабільними. У громадській думці репрезентовані не тільки феномени і події суспільного життя, а й його основи: соціально-економічний устрій суспільства, найбільш поширені й упізнавані ідеології, суспільні норми, звичаї, традиції, правила і т.ін., в яких суспільство зацікавлене і які воно активно позиціонує за допомогою сучасних засобів масової комунікації (преса, телебачення, кіно, радіо, збори та ін. Отже, громадська думка створює можливості для: поділяння людьми соціальної реальності (у т.ч. усвідомлення спільності з нею та іншими її суб'єктами, рефлексування подібності з ними чи відмінності від них) на основі спільних інтересів; способом репрезентації цієї реальності у свідомості індивідуальних і колективних соціальних суб'єктів; фіксування їхніх оцінок і ставлення до цієї поділеної реальності.

Усі наведені вище і не наведені в цьому тексті визначення громадської думки – явно чи імпліцитно – ґрунтуються на ідеях об'єднання, досягнення порозуміння і згоди, на ідеях консолідації (**консолідація** – від лат. consolidatio – об'єднувати, зрощувати, ущільнювати, зміцнювати). Консолідація – це особливий вид систематизації, злиття кількох елементів в єдине ціле, яке утворюється за принципом неаддитивності (тобто не як просте складання окремих елементів до купи, а як їх інтеграцію, взаємодію і взаємне проникнення один в один). В етнопсихології консолідація виявляється як інтенсивне зближення різних етносів, унаслідок чого вони зливаються, а відтак втрачають ознаки етнічної самосвідомості й етнічної ідентичності. У соціальній і політичній психології йдеться насамперед про соціально-політичну консолідацію, тобто об'єднання, інтеграцію, згуртованість групи (від англ. Gruppenkohession), соціальної спільноти, суспільства для реалізації спільних зусиль, спрямованих на вирішення певних – спільних для їх членів – завдань.

Отже, громадська думка є феноменом, який, з одного боку, є результатом певних консолідувальних процесів, а з другого – містить у собі усі необхідні консолідувальні ресурси й можливості. І це є системною ознакою громадської думки, відсутність якої поставила б під сумнів сам факт її існування. Тож громадська думка апріорі, вже за своїм визначенням має потужний консолідувальний потенціал, і питання лише в тому, наскільки цей потенціал має бути активований, щоб громадська думка успішно функціонувала.

Спробуємо обґрунтувати цю тезу, скориставшись одною з відомих концептуальних моделей громадської думки, сформульованою Г.Гегелем, який не тільки порушив питання про співвідношення «всезагальної» і «особливих» думок, поєднання в громадській думці істини і брехні та деякі інші, а й означив ряд **структурних елементів** громадської думки, а саме – умови її існування; її суб'єкти (носії); її об'єкт (зміст); характер суджень, що виступають в якості громадської думки (ставлення, оцінка). Тож проаналізуємо структурно-змістовий, динамічний і функціональний виміри громадської думки, які, на

нашу думку, операціоналізують її консолідувальний потенціал і роблять його придатним для емпіричного дослідження.

Згідно з запропонованою Г.Гегелем моделлю, важливими структурними елементами громадської думки, які гарантують її ознаки відносної стабільності, є її **суб'єкт** і **об'єкт**. Суб'єкт громадської думки – це її носій (автор, донор, реципієнт). Об'єкт – це те, що говориться від імені суб'єкта і, власне, становить зміст громадської думки. Те й те разом розглядатимемо як **структурно-змістовий вимір громадської думки**.

За популярною донині концепцією Г.Тарда, автора праці «Общественное мнение и толпа», сформульованою понад століття тому, громадську думку творить і формулює громада, або громадськість, тобто певні об'єднання (групи) людей, які: 1) є відносно чисельними; 2) мають активну позицію з певних, небайдужих їй проблем соціального життя; 3) опинилися в однаковій проблемній ситуації, в якій споживають приблизно однакову інформацію і щодо якої мають досить подібні думки й оцінки; 4) усвідомлюють проблемність даної ситуації для себе й інших; 5) певним чином (і приблизно однаково) на цю проблемну ситуацію реагують [6]. Отже, суб'єктами (носіями) громадської думки можуть бути малі і великі соціальні спільності різного рівня організації, функціонування яких можливе і здійснюється на об'єднувальних і, додамо, консолідувальних засадах і принципах [3; 9].

Об'єкт (власне, міст) громадської думки також є відносно сталим її компонентом. За ступенем складності об'єкти громадської думки, поділяються на: 1) суспільно значимі факти; 2) суспільно значимі події і явища; 3) суспільні процеси. Найпростіший об'єкт громадської думки – факти дійсності, які включаються до системи взаємодії людей як засіб зберігання і передачі інформації і можуть слугувати стимулом соціальної активності. Більш складні об'єкти громадської думки – події і явища (послідовність певних фактів, що передбачають їхню оцінку залученими до них суб'єктів). Найскладнішими об'єктами громадської думки є суспільні процеси. Поліструктурність, динамізм, відсутність чітких ознак і меж є причиною того, що процеси не

завжди адекватно і досить вибірково відображаються громадською думкою.

Оскільки пізнавальна здатність громадської думки не безмежна і не всі елементи суспільного буття однаково легко репрезентуються й експлікуються нею, то брак об'єктивних відомостей доповнюється відомостями суб'єктивними, а саме: неперевіреною, але досить поширеною й упізнаваною інформацією, яка циркулює в комунікативних мережах і не суперечить здоровому глузду, що об'єднують носіїв громадської думки (окремих думок, суджень, переконань, ідей та ідеологій, а також чуток, пліток, забобонів і т.ін.); безпосередніми, заснованими на соціальному досвіді спостереженнями за реальністю; суб'єктивними картинами світу, що значною мірою опосередковані засобами масової інформації, тощо. І це спільне суб'єктивне знання також має об'єднувальне, консолідувальне значення.

Питання про те, який саме зміст може стати змістом громадської думки, нині вже не є надто дискусійним. На думку В.Л.Оссовського, який детально досліджував проблему ідентифікації громадської думки, громадською є лише та думка, яка відповідає щонайменше трьом критеріям [5]:

1) викликає суспільний інтерес, прив'язана до конкретних подій, які значимі для багатьох людей (чим більше вона торкається життєво важливих інтересів більшості, тим нагальнішим є її задоволення, тим активніше ця думка заявляє про себе, тим активніший процес її формування як громадської думки);

2) дискусійна, цікава для публічного обговорення, оскільки виникає з приводу невирішених питань (і майже ніколи – з приводу питань, щодо яких існує беззаперечне, безпосереднє або наукове знання), тобто її предметом є те, щодо чого існує розбіжність в оцінках, судженнях, характеристиках;

3) компетентна і разом з цим така, що не суперечить «здоровому глузду», а тому прийнятна й істинна для значної кількості людей.

Ці критерії визначають авторитет громадської думки і визначають її вплив на індивідів, соціальні групи, політичну систему, суспільство в цілому. Вони набувають особливого значення у медіасуспільствах, в умовах, коли численні масмедіа продукують множину альтернативних думок, здатних

впливати на зміст, якість і динаміку громадської думки. Не випадково сучасні дослідники зважають не лише на структурно-змістові, а й на динамічні характеристики громадської думки, які характеризують її не стільки як результат обміну певними змістами, а насамперед як процес цього обміну.

Динамічний (процесуальний) вимір громадської думки репрезентує процес та етапи її становлення, а також критерії зрілості її сформованості та консолідованості у певній ситуації в певний момент часу.

За своїми динамічними (процесуальними) характеристики (на відміну від характеристик структурно-змістових) громадська думка є нестабільною, мінливою, суперечливою, нечутливою до одних впливів і здатною до швидких, рішучих і несподіваних змін унаслідок інших. Вона повсякчас перебуває у стадії формування, змін, творення й перетворення. Її розвиток має кілька етапів:

1) **етап зародження і виникнення** (ознаки етапу: інтерес людей до певної проблеми, активний пошук ними інформації, що стосується цієї проблеми, звертання до різних джерел інформації, вироблення індивідуальних суджень, потреба висловити свою думку, обмінятися нею з іншими суб'єктами соціальної взаємодії);

2) **етап становлення, формування** (ознаки етапу: взаємодія індивідуальних і групових суб'єктів, обмін думками, емоціями, оцінками, пошук і згуртування однодумців, виявлення подібних і протилежних суджень та вироблення спільних, узгоджених, консолідованих ідей і думок, які набувають легітимності і впливають на дії людей і соціальних інститутів);

3) **етап функціонування** (ознаки етапу: проблема перебуває у фокусі інтересу і загальної уваги, зацікавлені суб'єкти належно інформовані щодо неї, існує переконання у правильності думки та її легітимності, для неї характерні соціальна зрілість, сталість, інтенсивність поширення, легітимність і публічність, вона слугує орієнтиром і регулятором соціальних дій і поведінки;

4) **етап деактуалізації і «розпаду», відмирання** (ознаки етапу: зниження масового інтересу до проблеми, втрата її актуальності й гостроти для більшості (наприклад: у разі, якщо проблему вже розв'язано; якщо з'явилося щось, що її

витіснило; якщо вирішення цієї проблеми, попри множину докладених зусиль, наразі неможливе); думка дедалі більше перестає бути громадською і перетворюється на розрізнені міркування окремих людей чи окремих груп, які втрачають статус придатних для публічного обговорення.

Динамічними показниками розвитку громадської думки, її зрілості, сформованості, єдності, сконсолідованості є:

1. **Масштаби й інтенсивність поширення** – кількість осіб, інформованих щодо змісту громадської думки та кількість її прибічників, а також темпи зростання цієї кількості – це показники, які визначають і дають змогу прогнозувати рівень соціальної підтримки даної думки.

2. **Інтенсивність впливу**, або інтенсивність «поділяння» суб'єктами змісту громадської думки, ступінь згоди щодо цього змісту, єдність оцінок і ставлень щодо неї (наприклад, у соціологічних опитуваннях це вимірюється за допомогою типових відповідей респондентів на запитання анкет: «цілком згоден – згоден частково – мені байдуже – не згоден – цілком не згоден»).

3. **Стабільність** – тривалість часу, протягом якого у суспільстві домінує певна громадська думка, зміст, спрямування й інтенсивність якої залишаються практично незмінними.

4. **Інформаційна насичуваність** – показник, який вказує на те, як змінюється загальний обсяг спільних і узгоджених знань суб'єктів (носіїв думки) щодо об'єкта громадської думки.

5. **Конкурентоздатність** – вказує на зрілість, узгодженість, впливовість, самодостатність, сформованої думки, її здатність залишатися тотожною собі самій попри наявність інших, альтернативних і суперечливих думок і поглядів.

Разом із означеними вище структурно-змістовими показниками щойно означені динамічні показники громадської думки становлять її консолідувальний потенціал і характеризують ступінь активації цього потенціалу, і видається очевидним, що динамічні показники протилежної модальності – неналежне поширення, відсутність інтересу або неактивне чи невизначене ставлення до неї, надмірна чутливість до впливів і відсутність

ознак стабільності, неналежна динаміка інформованості щодо об'єкта громадської думки, неспроможність чинити вплив на свідомість і почуття дійсних і потенційних її носіїв та витримувати конкуренцію з іншими агентами соціального впливу – свідчили б про її незрілість та неконсолідованість.

Функціональний вимір громадської думки визначає її як інструмент впливу на розвиток суспільства і репрезентований соціально значимими її функціями, що перебувають у системному зв'язку одна з одною. Кожна з цих функцій, крім ефектів безпосередньої її реалізації, явно чи імпліцитно активує й опосередковує консолідувальні процеси у глибинах громадської думки.

Усю множину цих надзвичайно різноманітних функцій можна об'єднати в три великі групи:

- 1) когнітивні (інформувальні, смислопороджувальні, рефлексивні, аналітико-прогностичні, креативно-перетворювальні та інші);
- 2) експресивні (оцінки і ставлення, обмін емоціями і почуттями тощо);
- 3) регулятивні (функції соціального впливу і соціального контролю (нормувальні, прескриптивні, пропозиційні, функції контролю і санкцій тощо).

Когнітивні функції полягають в критичному осмисленні громадською думкою суспільних подій, явищ, процесів, дій, рішень та інших показників ефективності соціальних інституцій і владних структур, рефлексивному аналізі цих явищ і свого місця в них, прогнозуванні як дальшого перебігу подій, що з ними пов'язаний, так і власної спроможності брати у них участь, в активному смислоутворенні і творчому виробленні альтернативних бачень і можливостей.

Експресивні функції (або **функції оцінки і ставлення**) полягають у виявленні й експлікації оцінок, емоцій, почуттів, певної позиції щодо суспільних подій, явищ, процесів, суспільних проблем, дій і рішень влади та власного місця в соціальному процесі. Ці експресивні реакції можуть бути як очевидними, так і прихованими, імпліцитними, але вони завжди мають місце. З одного боку, вони опосередковують мотивацію й соціальну поведінку суб'єктів громадської думки, а з другого – є засобом опосередкованого контролю за діями влади, еліти, інших соціальних суб'єктів в усіх сферах суспільного буття.

Система **регулятивних функцій** (як прямої, так і опосередкованої дії), власне, й існує для узгодження та інтеграції, з одного боку, соціально значимих економічних, політичних, соціальних, моральних та інших відносин між індивідами, соціальними групами і суспільством, з другого – емоцій, почуттів, ставлень і т.ін. як чуттєвої основи для консолідаційних настроїв, з третього – прийнятних для більшості дій, стратегій і моделей поведінки тощо.

У найзагальнішому розумінні громадська думка виконує функцію системного соціального впливу, використовуючи для цього найрізноманітніші важелі впливу. Так варто говорити про: 1) інформувально-консультативну функцію (інформування та надання порад і рекомендацій щодо розв'язання певних соціальних проблем суспільного значення інститутам влади, цільовим групам населення та ін.); 2) нормативно-директивну функцію (ініціювання нормотворчих процесів, вироблення нових соціальних, політичних, культурних, поведінкових норм з метою впровадження їх у суспільне життя; участь у виробленні рішень щодо проблем, які перебувають у центрі суспільної уваги й суспільного контролю, тиск на владу з метою реалізації цих рішень, у т.ч. через референдуми, вибори, демонстрації, мітинги, й інші засоби прямого і непрямого тиску); 3) сугестивно-навіювальну функцію (вплив на структури свідомості, які мають спільну емоційно-чуттєву основу, але є практично не усвідомленими, а отже, нечутливими до раціональних впливів, а натомість надзвичайно чутливими до емоціогенних впливів); 4) соціалізувально-виховну функцію (прищеплення новим поколінням просоціальних цінностей, норм, правил поведінки у суспільстві, інтеграція їх у суспільне життя; 5) функцію контролю і санкцій (з одного боку, контроль за діяльністю і відповідальністю влади й органів управління, з другого – контроль за думками і поведінкою членів суспільства, за виконанням ними чинних суспільних норми, з третього – упровадження моральних та інших санкцій за порушення цих вимог і норм.

При цьому, регулювальний та консолідувальний вплив громадської думки полягає й у тому, що, по-перше, громадська думка здатна як ініціювати, позиціонувати й лобіювати певні соціальні події, явища, процеси, надаючи

суб'єктам, які беруть в них участь (як реальним чи потенційним носіям громадської думки), різноманітні **позитивні соціальні підкріплення** (заохочення, підтримка, схвалення і т. ін.), так і гальмувати їх, публічно застосовуючи щодо них і їхніх учасників **негативні підкріплення** (засудження певних думок і дій, негативні заяви, заперечення, груповий тиск, цькування, соціальні санкції тощо). По-друге, всі функції громадської думки реалізуються у двох взаємопов'язаних вимірах – **горизонтальному** (узгодження стосунків і поведінки індивідів у референтних соціальних групах) і **вертикальному** (узгодження відносин громадян і соціальних груп із владою, суспільною елітою, соціальними інститутами тощо).

Означені структурно-змістовий, динамічний та функціональний виміри громадської думки, по-перше, репрезентують консолідувальний її потенціал і підказують шляхи зміцнення цього потенціалу; по-друге – слугують критеріями зрілості й консолідованості громадської думки, які уможливають операціоналізацію як самої громадської думки, так і консолідувального її потенціалу, отже, уможливають емпіричне їх дослідження; по-третє – є потужними важелями, за допомогою яких вона реалізує свій соціальний вплив. І все це є актуальне як для стабільних, так і для перехідних суспільств.

Стабільні демократичні суспільства, як правило, мають міцні демократичні традиції і розвинуту систему інститутів громадської думки. Перед цими суспільствами насамперед стоять завдання з підтримки цінностей демократичної культури, збереження стабільності й конкурентоспроможності демократичної влади, залучення громадян до політичної участі та прийняття важливих, суспільно значимих рішень. Шляхи узгодження (консолідації) думок у цих суспільствах також досить добре відомі: формування «порядку денного» (перемагає той, хто гучніше заявляє про себе, а отже, той, кому належать масмедіа); вибудовування «піраміди думок»; поширення думок через соціальні мережі, зокрема, флешмоби; консолідація навколо еліт; надання права голосу більшості (громадські обговорення, референдум, вибори); ініціювання процедури імпічменту; вироблення консенсусу думок і т.ін. Природними

інструментами консолідації у цих суспільствах є такі феномени, як спільне історичне минуле, традиції, державні й суспільні інститути, в т.ч. масмедіа, суспільний дискурс і не так спільні проблеми, як спільні перспективи.

Усе це застосовується в якості інструментів, що мають консолідувальну спроможність, і в перехідних, додемократичних суспільствах, але там ці інструменти менш ефективні. Значення традиційних інтеграторів – як макрорівня (патріотизм, відчуття належності до єдиної макроспільноти тощо), так і мікрорівня (товариськість, відданість справі тощо) у цих суспільствах істотно послаблене, а тому надзвичайно актуальною є потреба в нових інтеграторах, вибір і запровадження яких залежить від того, яку стратегію консолідації з трьох нині найвідоміших суспільство обирає:

1) авторитарну (директивну, імперативну), згідно з якою люди (групи людей, думку яких належить сформуванню, а поведінку їх належить скерувати в потрібне русло) мусять підпорядкуватися спрямованому на них впливу;

2) маніпуляційну (відому як «промивання мозків»), згідно з якою чиниться непомітний вплив на думки і поведінку людей (соціальних груп) з метою змінити їх у бажаному для агента-маніпулятора напрямі;

3) демократичну (стратегію оптимального суспільного розвитку), за якої цілі, поставлені демократичними агентами впливу, реалізуються в умовах орієнтації суб'єктів соціальної взаємодії на відкриті й рівноправні стосунки, врахування мотивів і потреб більшості з них.

Висновки:

1. Здійснений структурно-функціональний аналіз громадської думки дає підстави розглядати її як потужну ресурсну систему, яка має три складові:

1) структурно-змістову, репрезентовану певними змістами і носіями цих змістів, які перебувають у стані активного взаємообміну і взаємовпливу;

2) функціональну, репрезентовану системними і частковими функціями, які реалізуються нею самою та окремими елементами її структури;

3) динамічним, який репрезентує процес становлення громадської думки і, власне, розгортання її консолідувального потенціалу.

2. Усі складові громадської думки містять природні консолідувальні ресурси, наявність яких є системною ознакою і вихідною умовою існування громадської думки. Ці ресурси становлять консолідувальний потенціал громадської думки, з активацією і розгортанням якого громадська думка стає дедалі консолідованішою. Ця гіпотеза підтверджується тим, що всі відомі визначення громадської думки явно чи імпліцитно ґрунтуються на ідеях об'єднання, порозуміння і згоди, систематизації і консолідації.

3. Активація консолідувального потенціалу громадської думки відбувається насамперед: а) через посилення консолідувального змісту громадської думки його актуальності, гостроти, дискусійності, смисло- й емоціогенності; б) через посилення консолідувальної мотивації та консолідувальної готовності її суб'єктів, посилення їх соціальної мобільності, активацію рефлексії, кількісних і якісних показників комунікації між цими суб'єктами, підвищення загальної, рефлексивної й інформаційної їх культури; в) через активацію її консолідувальних функцій сумісних з конкретною соціальною ситуацією; г) через оптимізацію динаміки поширення громадської думки та набуття нею ознак «зрілості» (публічне обговорення, широка підтримка, розвиток у напрямі консолідації і згоди).

Список використаної літератури:

1. Бурдые П. Социология политики: Пер. с фр. – М.: Socio-Logos, 1993. – 336 с.
2. Гавра Д.П. Общественное мнение как социологическая категория и как социальный институт / Д.П. Гавра. – СПб.: ИСЭП РАН, 1995. – 235 с.
3. Грушин Б.А. Мнения о мире и мир мнений. Проблемы методологии исследования общественного мнения / Б.А. Грушин. – М.: Политиздат, 1967. – 400 с.
4. Коробейников В.С. Пирамида мнений / В.С.Коробейников. – М.: Мысль, 1981. – 222 с.
5. Оссовский В.Л. Проблема идентификации общественного мнения // Социологические исследования. – 1999. – № 10. – С. 7-16.
6. Тард Г. Общественное мнение и топа / Пер. с франц. – М.: Институт психологии РАН, Издательство «КСП+», 1999. – 414 с.

7. Фролов П.Д. Громадська думка у соціологічному та соціально-психологічному вимірах // Психологічні науки: проблеми і здобутки. Збірник наукових статей Київського міжнародного університету і Інституту соціальної та політичної психології НАПН України. Серія: «Психологічні науки: проблеми і здобутки». Випуск 4. – К.: КиМУ, 2013. – С.239-252.
8. Хабермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості. Львів, 2000. – 320 с.
9. Ядов В.А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В.А. Ядов. – 3-е изд., испр. – Москва: Омега-Л, 2007. – 567 с.